29

DISSERTATIO INAVGVRALIS MEDICA

DE

IGNOBILI
MVCO

INGRATO

MVLTORVM NOBILIVM HOSPITE

QVAM

ADNUENTE NUMINE DIVINO

ATQVE AVCTORITATE

GRATIOSÆ FACVLTATIS MEDICÆ,

IN ALMA REGIA FRIDERICIANA

PRÆSIDE

VIRO

DOCTRINA ET EXPERIENTIA CLARISSIMO

JOANNE JVNCKERO

MEDICINAE DOCTORE

EIVSDEMQVE PROFESSORE. PVBL. ORDINARIO,

PATRONO PRÆCEPTORE AC PROMOTORE SVO

AETERNVM VENERANDO,

PRO GRADV DOCTORIS

AC PRIVILEGIIS DOCTORALIBVS

MORE MAIORVM RITE OBTINENDIS

HORIS LOCOQVE CONSVETIS

DIE SEPTEMBR. A. MDCCXXXIV.

IN AVDITORIO MAIORI

EVRVDITORVM EXAMINI SVBIICIT

AVCTOR

CLAMER HERMAN HOFFBAVER

BIELEFELDENSIS WESTPHALVS.

HALÆ MAGDEBVRGICÆ,

Typis IOANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, Acad. Typogr.

PROLOGVS.

OMnium ac ſingularum corporis humani partium ea eſt admiranda textura & ſtructura longe artificioſiſſima, vt alia non inveniatur, qua cum comparari illa vmquam poſſit. Siue enim proportio, ſiue numerus, ſiue denique partium ſpectetur vſus, vbiuis ſapientiæ plus quam humanæ reperientur veſtigia. Quare Dei exſiſtentiam ex *cordis* inſpectione demonſtrare potuit *G.* ALB. HAMBERGERVS *Conſ.* eius *faſcic. diſſ.* Macrocoſmo in omnibus pæne ſimilem eſſe *microcoſmum*, IO. *van* HORNE etiam probauit, quos conatus vberiori obſeruationum adparatu perpoliuit & auxit IO. MAVR. HOFFMANNVS *iunior.* & ipſe PLV-

TARCHVS *lib. de frat. am. p. m.* 374. de illis partibus, quæ ſingularem numerum excedunt eleganter diſſerit: *Natura in ipſo corpore pleraque neceſſaria fecit duplicia, germana & gemella, manus, pedes, oculos aures, nares; eo ſignificans, omnia hæc ſalutis & mutui auxilii, non diſſidii & pugnæ cauſſa ſic eſſe diuiſa, ipſasque manus in multos atque inæquales ſciſſas digitos, omnium inſtrumentorum accuratiſſime & artificioſiſſime parauit, adeo, vt* ANAXAGORAS *ille priſcus humanæ ſapientiæ cauſſam manibus imputauerit.* Sed quamquam iſta, quæ de corporis humani fabrica in medium prolata ſunt, in dubium vocare minime velimus, imo corpus hoc organicum omnimodæ perfectionis exemplar eſſe vltro concedamus: adfirmare tamen ſimul cogimur, illud ipſum tam affabre & artificioſe efformatum corpus nihilo minus hoſpitium quoddam eſſe multorum hoſpitum, quorum præſentia neque gratiam parit, nec vſum ad fert vllum, ſed moleſtia e contrario machinam adficit, partes lædit, actiones turbat & ipſi interdum vitæ periculum minitatur. Non tamen in præſentia exponemus morborum centurias, quibus corpora noſtra miſere diuexari ſolent; neque va-

ria

ria enumerabimus animalculorum genera, quæ ante tres menſes, tanquam *infeſtos humanorum corporum hoſpites* ſub præſidio *Ill.* HOFFMANNI diſſertatio quædam exhibuit; ſed alios quoſdam attingemus, qui ex ipſo humorum penu prognati, corpus adgrauant & bonæ valetudinis ſtatum quodam modo turbant. Hic tamen neutiquam de omnibus inutilibus & excrementitiis humoribus, qui ſæpe ad vitium vſque abundant tractabimus: ſed lympha ſtagnante, corrupta aut extrauaſata, bile excrementitia, vrina & fæcibus præter miſſis, de ſola ſeri excrementitii magis viſcida portione, nempe de *muco* faciemus mentionem. Hunc vero ad ingratos corporis hoſpites referre eo minus dubitamus, quo certius compertum habemus, quod copioſior eius prouentus & ſecretio, ſubiectis diu noctuque certam pariat moleſtiam, ſiquidem frequentior eius excretio, quam continuus adfluxus expoſcit, non tantum ſomnum turbat, ſed etiam operibus interdiu peragendis, iterata exſcreatione & narium emunctione, remoram iniicit ac inde per quam incommodum euadit. Quia tamen non omnes & ſinguli hoſpite iſthoc grauati ſunt, paulo diſtinctius ſubiecta in-

 dica-

dicare & ſub quibus circumſtantiis *mucus* hoſpitium corporis adgrauare,& caſu tantum ingratus ac longe moleſtiſſimus fieri poſſit hoſpes diſſerere conſtituimus. Quod argumentum,vti practicum eſt,ita vberiore euolutione dignum cenſuimus; atque illud, ea, qua fieri poteſt, breuitate, explicare conabimur, bene memores, omne negotium a nobis in ſpecimine academico non ita exhauſtum iri, vt ab aliis nihil eidem addi posſit inpoſterum: quantum vero neceſſarium exiſtimauerimus, hacce occaſione non ſine ſpe futuri vſus practici cum publico communicabimus.

CAPVT I.

DE MVCI PHYSIOLOGICA CONSIDERATIONE.

§. I.

DE *muco* diſputaturis ante omnia incumbit, vt, quid per mucum intellectum velint, perſpicue doceant, ne lectores intelligant aliud, aliud vero ſentiat auctor. Veteres ſi conſulamus, eos muci vocabulo rarius vſos fuiſſe obſeruamus; at de *pituita* multum varieque diſputant. Primo enim pituitam quamdam laudant *alimentariam*; quam humorem chy-

chylo perfectiorem eſſe aſſerunt, qui in iecinore ela-boretur. Deinde *aliam* adferunt, quam in diuerſis corporis humani partibus, potiſſimum vero in ventriculo & inteſtinis colligi debere & ſecundum naturam ibidem adeſſe docent. *Vide* GEO. HORSTIVM, qui ad mentem veterum de hoc argumento diſſeruit *tom. I. opp. fol. m.* 26. 268.

§. II.

Veteres interim, licet prolixe de pituita commentati ſint, & morbos inde originem trahentes ſigillatim vna cum Symptomatibus recenſuerint, & euacuandi modum nec non remedia huic ſcopo apta prodiderint: tamen quid proprie pituita ſit, diſtincte non elocuti ſunt, niſi quod CLAVD. GALENVS *lib. II, de arte curatiua fol. m.* 107. ſcripſerit: quod *pituita ſuapte natura craſſus & glutinoſus humor ſit.* Pari obſcuritate dixit quoque antiquus *auctor* quidam *anonymus in libro de medicis definitionibus*, quem *Galeno* tribuunt *f. m.* 19. *mucus, cerebri expurgatio eſt, vt princeps animi pars leuationem nanciſcatur.* Et PAVLVS de SORBAIT, qui ante hos ſeptuaginta annos *Viennæ* floruit, in *opp. med. theorico-pract. f. m.* 13. perplexe ſatis diſſerit, dum ſcribit: *ad humores vtiles* referuntur *mucus in articulis, mucilago partium & muſculorum, pituita pulmonum, non tamen omnis, cerebri & inteſtinorum.* Inutilis vero eſt *vrina, ſudor - - - - ſanguis hæmorrhoidalis, mucus coryza* &c. Sed hæc omnia lectores incertos magis & confuſos quam doctos reddunt, imo ignaros dimittunt.

§. III.

Statuerunt præterea veteres eorumque ſequaces *du-*

plicem

plicem dari pituitam, ſcilicet *dulcem venarum* (forſan ſubvoluit ipſis aliquid de lympha) omni animanti ſalutarem valde & naturalem ac nulla euacuatione egentem, & aliam *inutilem*, quam iterum vel *acidam* vel *ſalſam* pronunciarunt. Vid. GALENI *lib. II. de nat. facult. cap. 9. f. m. 41.* & LAVR. IOVBERTVS *in Comment. ad hunc loc. f. m. 196.* GALENVS *de ſimpl. med. fac. lib. IV. cap. 16.* Ex priori *Galeni* loco & hoc ſimul pateſcit, quod pituitam narium, potius *mucum* vocare voluerit, quando l. c. inquit: *excrementum, quod a cerebro deſtillat, fortaſſe nec pituitam quis recte appellet, ſed, ſicut & nominari ſolet, mucum & grauedinem, græce κορυζαν.*

§. IV.

Cum ergo ex veterum ſcriptis nec diſtinctum conceptum de muco formare, neque, quid poſitiue ſit, adiſcere liceat, ipſi eius deſcriptionem ſuppeditabimus: *Mucus ergo nobis eſt ſeroſa illa lymphæ effœtæ portio albicans viſcida, quæ particulis aqueis, ſalinis mucido-terreſtribus & pinguibus conſtat & poſtquam a lympha ſeparata & in diuerſarum membranarum glandulis ſecreta eſt, etiam in corporis cavitate ſumma, media & infima excernitur.*

§. V.

Data opera non diximus, cuius dignitatis humor mucus ſit, vt eo felicius lites & logomachias euitare poſſimus; interea, quid de eo tenendum ſit, paucis exponemus. Mucus itaque in ſe ſpectatus, humor excrementitius eſt, non tamen prorſus inutilis, veluti vrina & ſerum orgaſticum halituoſum. Nam ante ſui eiectionem e corpore, aliquem corpori præſtat vſum, quemadmodum ex dicendis patebit.

§. VI.

§. VI.

Ante vero, quam in explicando vlterius progrediamur, inſcriptiouis in fronte libelli poſitæ, exponemus ſenſum. Diximus nimirum: mucum eſſe multorum nobilium ingratum hoſpitem; vbi *nobiles* nominando, nobiles quidem proprie tales, hoc eſt, generis antiquitate & gloria maiorum inclutos viros intelligimus, illis tamen *quos doctrina & eruditio claros & nobiles reddit*, non excluſis; quibus adhuc accenſemus lauta diæta quotidie vtentes & vitæ in primis ſedentariæ deditos, die im̃er hinter der Feder ſitzen, oder ſonſten commode leben. Quia vero, teſte experientia, plures nobilium, cuiuscumque tandem ordinis, ſo wohl von Geſchlechts- als Buchadel, præcipue quos corpus peregrinando, venando, equitando, aut alio motus genere exercere non piget, hoc muci onus non adgrauat, *multorum* hoſpitem eſſe contendinus. Cur vero inferioris ſubſellii hominum nullam fecerimus mentionem, non ideo factum eſt, ac ſi plebeios quosque a muci moleſtia crederemus immunes; ſed quia a potiori ſemper fieri debet denominatio, nobiles nominauimus, quamuis plebem eadem ſubinde pati nulli negemus.

§. VII.

Cur vero apud nobiles frequentius, quam apud opifices, ruricolas, aurigas & huius generis homines, moleſtus muci hoſpes diuertat, vitæ genus in cauſſa eſt. Illi enim ob diætam lautiorem & multam quietem ad muci copiam magis ſe diſponunt, cum hi contra viliori victu polyhæmiam, motu autem laborioſo humorum

ſpiſſitudinem quotidie auertant, & quod excrementitium eſt, per diaphoreſin & diureſin copioſe excernant, nec niſi rarius muci experiantur incommoda. Vocabulum tandem *ingrati*, quia æquiuocum eſt, eo non accipimus ſenſu, quo apud germanos frequenter ſumitur, & idem valet ac **undanckbar**; ſed ingratus hic nobis ſonat iniucundus, minime acceptus, moleſtus.

§. VIII.

Sed redeundum nobis eſt in illam, vnde digreſſi ſumus, viam, addendunque illud, quod ad muci theoriam amplius pertinet. Aliquas in veterum ſcholis receptas pituitæ ſeu muci differentias ſupra §. II. & III. iam indicauimus: hic autem porro ſubiungemus, quod pro ratione *craſeos* maſſæ ſanguineæ etiam muci conſiſtentia diverſa ſit, ad quam *tempeſtas humida* uel *ſicca* imo & partium ſolidarum *varius tonus* ſuam conferre ſolent ſymbolam. Hoc interim dubio caret, *muci materiam*, quamdiu in humorum maſſa fluctuat, nimis ſubtilem & fluxilem eſſe debere, alias arteriolarum & glandularum poros penetrare & per eos ſecerni non poſſet. Notabilem uero ſpiſſitudinem ac tenacitatem adquirit mucus, poſtquam extra motum conſtitutus diutius in ſinibus & membranis hæſit, vbi diſſipatis partibus tenuioribus magis craſſus, viſcidus & tenax euadere aſſolet. Quod autem ad muci *copiam* attinet, illa pro ætatis, temperamenti, vitæ generis, diætæ & habitaculi ratione ita variat, vt hi magis, alii minus eius ſentiant incommoda.

§. IX.

Corporis regiones, in quibus mucus ſecerni ac hærere ſolet, §. IV. anticipando quaſi nominauimus; ſupereſt, vt ſigillatim de iis commentemur. Supremam cauitatem, ſeu caput, & in illo *cerebrum* pituitæ ſcaturiginem eſſe, ab antiquo iam creditum fuit. Et hoc, quia *Galenus* dixit. Huic enim alii poſt ipſum medici obloqui non ſunt auſi. Ita vero GALENVS *in libro XI. de meth. med. cap. 18.* ſcribit: *cerebro & eius inuolucris meatum, qui per palatum & nares deſcendit, proprium eſſe, vt abundans cerebri pituita per eum euacuetur. Et Libro VIII. de meth. med. cap. 13.* cerebrum non ſolum per palatum & nares, ſed etiam per aures expurgari aſſerit idem. Ita *in libro de odoratus inſtrumento cap. 6.* cerebrum ſub ſpiritus emiſſione pituitam, mucum & grauedinem a ſe reiicere docet. Sane verum eſt, muci portionem ſatis notabilem per nares & os excerni ſed illam e cerebro deſcendere, argumentis firmioribus, quam ſola veterum auctoritate, probari debet.

§. X.

Nouiſſimis temporibus eo difficilius iſta theſis, de muco in cerebro & per cerebrum ſecernendo, locum & aſſenſum inuenit, quo certius exploratum eſt, tenerrimam cerebri fabricam longe præſtantiori muneri, quam mucoſitatis ſecretioni vacare. Liquidum enim nerueum ibi elaboratur & ad neruos, quorum ope ſentire debemus, irrigandos, & in iuſta tenſione ſeruandos defertur, vti pridem euictum eſt. Vid. Cel. HOFFMANVS in *medic. rat. Syſt. tom. I. lib. I. Sect. II. cap. 1.* Ita PRÆSES huius diſſertationis grauiſſimus & præceptor meus ſemper pie

B 2 colen-

colendus *in diſſ. de Vertigine* §. IX. hæc verba poſuit: *Conſentiunt hic medici & anatomici, per cerebrum, ſiue glandulоſum, ſiue vaſculoſum illud concipias, ſecerni ſubtilem liquorem, quem ſpiritus nomine inſigniunt. Quo poſito, cerebrum ſolenne corporis animalis colatorium eſſe vere adfirmabimus. Conf.* IO. DAN. GOHLII ſcriptum poſthumum: Aufrichtige Gedancken über den von Vorurtheilen krancken Verſtand *p. 74. 78.*

§. XI.

Mucus igitur cum e cerebro immediate non diffluat, vti multis vero videtur ſimile, aliunde deriuetur neceſſe eſt. Fontem itaque præcipuum indicauit RAYMVNDVS VIEVSSENS *in Neurographiæ vniuerſalis lib. I. cap. XVI. fol. m. 97.* dum *membranam pituitariam* nominat, quæ tamquam pars glanduloſa, fungoſa, ſpongioſa & diuerſi generis vaſis inſtructa, apta & ad id comparata ſit, vt ſanguinis illius, qui ad cerebrum aſcendit, partes aquoſo-viſcida, lenteſcentes, & excrementitias, *pituitæ* nomine inſignitas, excipiat & excernat, quo puriores euadere poſſent ſpiritus animales, qui ſano ſenſu *liquidum nerueum* vocantur. Et *fol. 100. ſeqq.* iterato inculcat, hancce membranam, ſanguinis expurgationi dicatam, & ſinus duos ſphænoideos, ſex ethmoideos, duos frontales, duos maxillares, palatum & meatus a naribus ad fauces tendentes, inueſtientem, veram eſſe ſcaturiginem, e qua humores mucoſi emanent, quos a cerebro expulſos e caluaria egredi veteres medicinæ proceres crediderunt.

§. XII.

Quidam, vt ſecundum vulgarem ſententiam pitui-
tam

tam e cerebro promanare probent, ad ipſam *glandulam* prouocant *pituitariam*, cuius vtpote officium eſſe credunt, materiam mucoſam, a cerebri ventriculis deſluentem, inbibere & foras mandare. Sed dubitant de hoc officio recentiores, dicentes, obeſſe omnino compactam ac duram pituitariæ ſubſtantiam, quominus cerebri mucum inbibere illa poſſit, cum in primis nudæ inbibitioni ſimplex canalis potuiſſet ſufficere, quod, quia non factum eſt, non inepte concludunt, glandulæ huius officium ac vſum valde eſſe incertum, æque ac glandulæ pinealis. *Vid. Cel.* HEISTERI *comp. anat. tom. II. p.* 22, Conferatur etiam laudatus VIEVSSENS *lib. I. cap. VIII. de infundibulo & cap. IX. de glandula pituitaria fol.* 53. 54. Vbi nuſquam dicit, quod glandula iſthæc *mucum* cerebri excipiat, hoc vero adfirmat: *inter glandulæ pituitariæ partem anticam & ſuperſtratam craſſam meningem* ductum breuem reperiri, qui aliquam partem humoris aquoſi, lymphatici e cerebro depluentis per infundibulum admittat, & in bina receptacula ſellæ equinæ lateribus adpoſita exoneret, vnde porro quatuor ſinuum ſellæ turcicæ adiacentium cauitates ſubeat, vt *internæ* vtriusque *venæ iugularis* vel vtriusque *vertebralis & cauæ deſcendentis trunci* interuentu, ad *dextrum cordis ventriculum* deſcendat.

§. XIII.

Sufficere potuiſſent iſta de muci ſcaturigine documenta; verum, ne innouandi ſtudio a vulgari ſententia nos diſſentire quis exiſtimet, VERHEYENVM *in ſuppl. anat. p.* 117. audiat: Putant, inquit, aliqui, mucum pro maiori parte deſcendere e cerebri cauitatibus per

 fora-

foramina oſſis cribroſi; & inde proueuiſſe videtur, quod homines intelligentes & ſubtilis ingenii dicantur *emunctæ naris*, ac ſi illorum cerebrum a craſſis illis excrementis foret bene repurgatum. Verum an aliquid iſtius muci tranſeat per dicta foramina, ego multum dubito; cum ſingula videantur omnino occludi ſingulis filamentis neruorum olfactoriorum, per eadem foramina ad narium cauernulas transeuntibus, cum ipſa dura matre oſſi cribroſo adplicata. Quia denique glandulæ, quæ in præfatis cauitatibus membranæ inhærent, digitis preſſæ eiusmodi humorem viſcoſum eructant, non opus eſt, eumdem e cerebri penetralibus deriuare.

§. XIV.

Videamus iam reliqua muci organa. Glandulæ copioſæ circa *vuulam* in palati parte poſteriori ſitæ, *tonſillæ*, quas vulgo amygdalas vocant, *glandulæ epiglottidis*, *arytænoideæ* & *membrana laryngem inueſtiens*, mucum, quem ſecernunt tenuem, lubricandæ tracheæ deſtinatum, eidem vnice adfundunt, nec alium in finem ſtructæ ſunt; quemadmodum glandulæ dictæ *bronchiales* ipſis bronchiis extus adpoſitæ, ſimili officio fungi certum eſt. Oeſophagi canalis in ſuprema ſui parte multis glandulis minoribus obſitus, non aliter, ac aſpera arteria, liquido quodam irrigatur, vt lubricus ſemper & deglutiendis protrudendis que in ventriculum cibis aptus ſeruari poſſit.

§. XV.

Infima tandem corporis cauitas glandulis quidem inſignibus, non tamen ad vnum eumdemque ſcopum collineantibus, dotata eſt. Harum aliæ humorem fundunt

dunt ſaliualem, aliæ vero mucoſum ſecernunt; de illis iam non erimus ſoliciti, de his vero notabimus, quod mucum ſcaturiant tam glandulæ inteſtinorum tenuium maiores & minores, quam craſſorum lenticulares; glandulæ veſiculæ felleæ, veſicæ vrinariæ iuxta huius collum conſpicuæ; glandulæ item *Covvperi* mucoſæ; glandula *Littrii*; aliæque quas *Terraneus* in cauernoſa vrethræ virilis parte hinc inde hærere & liquidum lubricans excernere in *tract. de glandulis* perhibet. *Vid.* Cel. HEISTERI *comp. anat. tom. II. p. 31.*

§. XVI.

Si autem aliquis extra tres recenſitas corporis cauitates liquidum mucoſum ſecerni & excerni adfirmauerit, nos non habebit contradicentes, quoniam glandulæ mucoſæ *Haveri* in artuum iuncturis ſitæ, itemque *lacunæ* ſeu oſcula circa vrethram & os vaginæ vteri humorem mucoſum plorantes, reuera extra inſignes illas humani corporis cauitates obuiæ deprehenduntur.

§. XVII.

Cum vero natura nihil fruſtra feciſſe dicatur, muci in corpore humano paſſim exſiſtentis indagandus erit *vſus*; incipiendo a ſupremo, quod aiunt ventre, & progrediendo ad reliquos. Prius autem, quam de muci ſecreti vſu agamus, de eius ſecretione generatim notabimus, quod hæc admodum ſit neceſſaria, vt portio illa ſanguinis mucido-terreſtris & viſcida adeoque vere excrementitia & ad humorum fluxilitatem turbandam apta, ab vniuerſa ſanguinis maſſæ auferatur, dyſcraſia, multorum malorum origo, auertatur & præoccupetur.

§. XVIII.

§. XVIII.

Ceterum vſus ipſe, quem mucus ſecretus præſtare poteſt, adeo inſignis eſt ac varius, vt auctores eumdem merito admirentur. Sic STAHLIVS in *theoria p. 346. Notabilis eſt ſapientiſſimi in magna ſimplicitate artificii, vſus energia atque ſumma vtilitas, dum hac ratione ipſum etiam hoc excrementum, quod corpori nihil amplius vtile, imo potius intolerabile, & iamiam ex illo emouendum eſt, ſub ipſo hoc tempore adhuc peculiaribus vſibus inſeruiat, pluribus in locis.*

§. XIX.

De muco itaque narium, quem membrana mucoſa eructat, ſigillatim obſeruandum, eum maxime vtilem eſſe, primo ad tunicam narium humectandam & emolliendam, vt homo particulas quasuis odoriferas, quæ olfactus organum ſenſorium adficiunt, percipere facile poſſit. Secundo eamdem membranam a ſiccitate, olfactum inpediente, defendit & præſeruat, & quidem ſub ſpiſſiori paulo conſiſtentia, vt firmius membranæ adhærere & ſimul efficacius impedire valeat, quo minus aër continuo adpellens illam exſiccet, ſed probe humectatam ac tenſam ad olfaciendum idoneam conſeruet.

§. XX.

Vſum ferme eumdem, quod ad auertendam ſiccitatem attinet, præſtat mucus faucibus & tracheæ. Has enim exquiſito ſenſu præditas partes, dum blande irrigat, ab ariditate præſeruat, quam aura, inter inſpirandum adlabens, ſæpiſſime inducere & moleſtiſſimas tuſſitationes excitare poſſet. Glandularum œſophagi vſum, cum ſupra §. XIV. paucis iam indicauerimus, vberius exponere nihil attinet.

§. XXI.

§. XXI.

Eximiæ porro vtilitatis eſt mucus inteſtinorum tractui adhærens. Hic enim licet ipſe excernendus, tamen craſſioris adhuc excrementi expulſioni ſubuenit, quæ ſine hoc muco non ſuccederet, ſed e contrario certum damnum inferret. Vt vero hæc facilius intelligantur, rotunde dicimus; quod mucus inteſtinorum aduerſus iniurias & noxas fæcum aluinarum ipſis inteſtinis ſubueniat, ipſa tam lubrica reddendo, quam fæces ſimul intermixtione ſui molles conſeruando, quæ alioquin facile ſicceſcentes certam ſubituræ eſſent aſperitatem, inteſtinorum tunicis valde infeſtam. Defendit porro mucus cum in adultis, tum in embryonibus inteſtina a bilis acrimonia, ne illa profundius in tunicam eorum penetrando anſam præbeat ardoribus, & varias ſtricturas ac ſpaſmos poſt ſe trahat. *Vid.* STAHLII *theoria p. 346.*

§. XXII.

Nec minor vſus eſt ille, qui in vreterum & veſicæ vrinariæ tunicam interiorem ex muco redundat. Vtrobique enim dum partes illinit atque obducit, impedit ſimul, ne vrina tranſiens, acredine ſua ſalſa haſce partes rodat & ad crebrius reddendum lotium exſtimulet. Quibus intellectis opus non eſt, vt ſpeciatim de muci vrethræ & veſiculæ felleæ vſu pluribus agere contendamus; quid? quod muci neceſſitas ac vtilitas tum demum agnoſcatur, cum illum per dyſenteriam aut cathartica fortiora ab interna inteſtinorum ſuperficie, vel a veſica per vrinam acrem & ſalſam, calculos, aut per potulenta non ſatis fermentata, abraſum ſentiamus: illico enim ſequitur dolor vrens, acutus, inflammatio, tuni-

carum arroſio, & non raro gangræna, internarum inflammationum maxime periculoſa.

§. XXIII.

Haueri glandulæ mucoſæ, licet extra tres corporis cauitates in artuum iuncturis obuiæ ſint: tamen & iſtæ egregium ſuo loco exſerunt vſum. Nam mucoſa materia, per illas ſecreta, articulationibus inungendis ſeruit, eo fine, vt oſſium artuumque mobilitas conſeruetur, & motus corporis voluntarius expeditior euadat.

CAPVT II.

DE MVCI PATHOLOGICA EXPLICATIONE.

§. I.

MVci exſiſtentiam, naturam & vſum capite primo ſuccincta euolutione tradidimus: nunc de *abundantia* præternaturali & variis, quæ inde propullulant, incommodis diſtincte erit agendum. Sed in anteceſſum monemus, mucum non facile ad vitium vſque abundare, niſi in valde phlegmaticis & illis ſubiectis, quæ vitam viuunt ordini naturæ contrariam, hoc eſt, quæ otioſa quiete fruuntur, & corpus non tam nutriunt, quam ſaginare ſtudent; & hoc non ſimplici illo & neceſſario victus genere, quod huic ſcopo ſufficere poſſet, ſed cupediis ex opipara menſa deriuatis, quæ famem non compeſcunt, ſed epulandi libidinem

dinem exſtimulant. Atque his demum accidit, vt ſanguine abundent & omnibus illis tam leuioribus incommodis, quam gravioribus morbis exponantur, quibus plethorici & cacochymici obnoxii eſſe ſolent.

§. II.

Hæc vti generatim veriſſima ſunt, ita præ reliquis euenire ſolent nobilibus, quibus opum tanta vis eſt ac otii tantum, vt ad illas ſecure conſumendas tantummodo nati videantur. Et cum multis eruditorum eadem plane fortuna frui liceat, hinc iisdem ſane, ac nobiles κατ' ἐξοχὴν tales, vexatos videmus malis. Illi contra nobiles ac eruditi, ſiue ſui iuris fuerint, ſiue principibus ab officiis, qui modum in diæta ſeruare ſolent, & præterea ſubinde peregrinando, ſæpius venando, aut quocumque alio modo corpus exercent, oeconomicis curis ſtudioſe vacant, & per ſiluas ac montes, campos & valles, agros & hortos, horrea & granaria non mente ſed pedibus vagantur, illi quaſi exleges, hoc reliquorum onus non ſentiunt, ſed ſani & alacres viuunt. *Vid. Cap. I. §. VI.*

§. III.

Lautior igitur diæta, ſeu cibi euchyli & optime nutrientes, bonum quidem ad tempus ſanguinem, ſed ſimul nimiam eius quantitatem producunt & quia ob vitam quietam & ſedentariam nutritionis negotium plurimum viget, plethora tanto facilius generatur & indies magis augetur; idque eo certius, quo verius eſſe ſolet, quod plerique hominum adpetitui indulgentes plus adſumant alimentorum, quam ad ſatiandam famem neceſſarium eſt.

§. IV.

Hæc ipſa ſanguinis in corpore abundantia, quæ cum

 motus

motus voluntarii neglectu tantum non ſemper coniuncta eſt, in primis motus circulatorii ſegnitiem inducit, quia magna humorum moles difficilius tardiusque moueri & circumagi poteſt, quam moderata & facile mobilis eorum quantitas; idcirco, ſi vnquam, hic profecto veriſſimum eſt, quod vnum malum plurium eſſe poſſit origo. Sanguis enim abundans, cuius motus progreſſiuus non niſi tardus & valde inpeditus eſt, ſenſim ſpisſeſcit & variis incommodis anſam præbet.

§. V.

Spiſſeſcentiam preſſo quaſi pede ſequitur vniuerſalis humorum dyſcraſia, ſeu portionis excrementitiæ & laudabilis commixtio, vaſorum nimia diſtenſio, toni læſio, ſtatus cacochymicus, moliminum hæmorrhagicorum & ſymptomatum hypochondriacorum exacerbatio & pertinacior continuatio; de quibus diſtinctius agendum erit in ſequentibus.

§. VI.

Vt autem eo melius intelligantur adhuc dicenda, in memoriam reuocandum eſt, quod maſſa humorum conſtet non ſolum ſanguinea rubicunda portione ſeu ſanguine ſtricte dicto, ſed etiam partibus lymphatico-ſeroſis, quæ, ſi non continuo & vegete moueantur, ob diuerſam ſui naturam ad firmiter inter ſe coaleſcendum minime aptam, dyſcraſiam facile conſtituere poſſunt. Nam particulæ indolis adeo diuerſæ, languente (§. IV. huius cap.) motu progreſſiuo, haud difficulter a ſe inuicem ſecedunt, magis lenteſcunt & ſpiſſeſcunt, vt vaſa, ob diuturnius ſeri excrementitii cum lympha commercium, non amplius purum ſanguinem ſed cra-

ma

ma pulpoſum mucidum contineant. Dum itaque abundantia ſeu plethora vna cum ſpiſſitudine vrgent, motus proportio ad humores & humorum ad motus vice verſa læditur, hoc eſt, motus, in primis partium ſolidarum tonicus ita læditur, vt poſt prægreſſam & ab humorum abundantia inductam intenſionem nimiam, poſthac remiſſior, flaccidiorque euadat ac minus renitatur: vnde maior ſanguinis copia ad partes poroſas admittitur, & quia motui progreſſiuo non debite ſuccurrit, ipſæ quoque ſecretiones & excretiones multum retardantur, vt impuritates nec ſufficienter ſequeſtrari nec tempeſtiue excerni poſſint. Deinde ſpiſſitudo, quæ per vniuerſam maſſam humorum iam inualuit, cauſſa eſt, vt organa colatoria magis magisque obviſcentur ac plane obſtruantur. Sic ſerum debite non excernitur, ſed retinetur, & dum ſubtiliores eius partes paſſim diſſipantur, craſſiores remanent & largum muci prouentum conſtituunt.

§. VII.

His ergo intellectis in aprico eſt, in nobilium pluribus, iisdemque ſimilibus, præcipue ſenioribus & per temperamenti rationem magis diſpoſitis, prouentum muci maiorem frequentioremque eſſe, quam in laborioſis & ſimplici victu gaudentibus. In illis enim, vt breuem dictorum repetitionem inſtituamus, omnia præſto ſunt atque conſpirant, quæ abunde mucum producere & inde manantia incommoda alere queunt. Videlicet diæta lauta, vita otioſa & motus voluntarii præmeditata quaſi intermiſſio, perpetuos comites habent plethoram, ſpiſſitudinem humorum, circuli ſanguinis ſegnitiem, motus tonici flacciditatem, adeoque impuri-

tatum ſufflaminatam ſecretionem, imo colatoriorum obuiſcationem, excretionum tarditatem & vniuerſalem dyſcraſiam; quæ denuo repetere eo minus piguit, quia paradoxon aliquibus videri poſſet, in nobilibus, qui optimis ferculis fruuntur, maiorem muci copiam ſtatuere, quam in pauperioribus, qui cibis vilioribus, craſſis & muci generationi magis velificantibus vtuntur: ſed de his notandum, quod diætæ vilitatem, frugalitate & quotidiano corporis motu, ſub quo etiam ſecretiones & excretiones vegete ſuccedunt, emendent feliciterque vincant.

§. VIII.

Et ne quis per colatoria, quæ ob ſpiſſitudinem humorum obuiſcari obſtruique ſolere diximus, colatoria muci forte intelligat & incaute argumentando ita concludat: ſi obſtruuntur muci organa colatoria, ergo eo minor erit muci prouentus, quia per obſtructa organa parum aut nihil penetrare poteſt: tum probe obſeruandum commendamus, nos generatim loquendo, ea hic intelligere colatoria, quæ vi ſermonis & connexionis intelligere licet. Cum enim Cap. II. §. VI. rationem ſpiſſitudinis explicamus: tum adſerimus, oriri illam primo ex abundantia nimia, quæ proinde difficulter moueatur. Deinde mentionem facimus, quod retardatus motus progreſſiuus ſegnes inuoluat ſecretiones. Dum vero ſegnius inpurum a puro, *ſerum* a *lympha* ſecernitur, iuſto diutius alterum cum altero verſatur & commixtum eſt; hæc vero commixtio excrementitii cum puriori, purum inquinat, hinc fieri non poteſt, quin ſub otioſo inprimis vitæ genere & inualeſcente dyſcraſia *lymphæ colatoria,*

ria cuiuſcumque demum conditionis ſint, maxime vero quæ per hepar & meſenterium diſperſa ſunt, obtûrentur, & lympha ipſa in mucum pæne abeat, Quo magis ergo vniuerſa maſſa ſanginis in mucum degenerat, eo plus mucoſitatis poteſt excerni.

§. IX.

Facilis iam erit illius circumſtantiæ explicatio, quando ſæpius nominata ſubiecta tempore æſtiuo, ob leuiorem tranſpirationis ſuppreſſionem, aliam vicariam excretionem patiuntur, & vel tuſſi, vel coryza vel grauedine adficiuntur. Vel quando tempore autumnali, hiemali, aut vernali, ſi præcipue tempeſtas humido-frigida obtinet, maiorem muci & vrinæ copiam excernunt. Illis enim tempeſtatibus pororum in corporis peripheria ſemper maior obſeruatur conſtrictio & tranſpirationis ſuppreſſio, ideo natura, cohibita impeditaque excretione vna, aliam auget & organa ſecretoria & excretoria interna relaxat, vt ſerum, quod per ſudorem non euacuatur, ſub vrinæ & muci forma expelli queat.

§. X.

In quibus itaque ſubiectis recenſitæ circumſtantiæ concurrunt, illa indeſinenter in exſcreando, tuſſiendo, naribus emungendis & repurgandis occupatos videas; quo ipſo non ſibi modo, ſed aliis quoque fiunt moleſti. Sie führen immer das Schnuptuch in den Händen, und machen durch ihr Qualſtern andern Leuthen vielen Eckel. Noctu vbi corpus ſub ſtragulis magis calet, & motus progreſſiuus auctior eſt, muci quidem ſecretio parcior eſt, dum motus caloris impedit, quo minus ſerum ſpiſſeſcat; quoniam autem paucum illud, quod no-

noctúrno tempore colligitur, per ſomni rationem non excernitur, tum frequenter fit, vt *tonſillæ*, *glandulæ vuulares*, *epiglottidis*, *arytænoideæ* & *membrana* laryngem inueſtiens, muco onerentur, & homines quidam ex ſomno excitentur, quid? quod mucus collectus tracheam inundans reſpirationem aliquanto impediat & quaſi ſuffocationem minetur. Vnde ſubito ſe erigunt & mucum quantocyus reiicere conantur. Ex horum claſſe ſunt, qui deſcenſum muci a capite ad fauces ſemper accuſant, ac proinde muccinium nocturno tempore iuxta puluinar collocatum habent, imo, ſi facultas & neruus rerum gerendarum concedit, vigiles conſtituunt, vt illorum ſeruitiis ſuffocatio impediatur.

§. XI.

Sed non omnia ſunt iſta, quæ recenſuimus muci incommoda, ſi perpendamus intimiora mala, quibus homines, qui muco abundant, obnoxii ſunt. Sæpius enim contingit, vt ſimul hepatis, lienis, pancreatis aut aliarum glandularum vel indurationes, vel infarctus complicentur. Tacemus vniuerſum mali hypochondriaci adparatum. Porro non pauci, quos ad mucoſorum claſſem referre fas eſt, etiam aſthmatici ſunt ob ſcirrhoſas collectiones, in pulmonibus hærentes. Alii experiuntur dyſpnœam hypochondriacam, quando nimirum ſanguis hæmorrhoidali euacuationi finaliter deſtinatus, venam portæ ob ſpiſſitudinem penetrare nequit, ſed ad pectus regurgitat, ibique pulmones replet, & reſpirationis libertatem intercipit. Hinc itaque chronicis morbis plerumque ſubiecti & valetudinariis perpetuo accenſendi ſunt.

CAP.

CAPVT III.
DE
MVCI THERAPEVTICA TRACTATIONE.

§. I.

CVm igitur pluribus malis tentari ſciamus illos, quos mucus adgrauat, operæ omnino erit pretium, ſolicite diſpicere, quibus remediis muci copia imminui, & quomodo a reliquis inde orituris malis præſeruari poſſint ægrotantes, Hic autem ante omnia commendamus *exſpectationem*, non quidem otioſam, attamen morbi conditioni congruentem. Nam curatio intra paucos dies abſolui nequit, & ipſa ſubiectorum partim ſenſibilitas, partim repugnantia aliæque circumſtantiæ medicorum conſiliis tam validum ponunt obicem, vt quid artis ſit, quid ve medici ſalubre valeat conſilium, ab ægrorum conditionibus, vitæque genere & moribus ſollicite ſit diſtinguendum.

§. II.

Cauſſam copioſioris muci ſanguinis eſſe ſpiſſitudinem, huius vero fundamentum plethoram & otium in præcedentibus ſatis tradidimus. Cum vero omnis curatio morbi in cauſſæ ſublatione conſiſtat, tum abundantis ſanguinis ſubtractio præcipuum erit curationis momentum. Deinde ſpiſſorum humorum reſolutio reſpicienda, & denique ad mali recurſum præcauen-

D dum

dum tonica roboratio erit commendanda. Jure autem ab imminutione plethoræ fit initium, quia plurimi morbi *qualitatis* a *quantitate*, vti ſupra euictum eſt, dependent. Qua propter vt a venæſectione fiat initium neceſſe eſt. Aſt quam multæ hic occur‧nt offenſiones? Quid enim notius eſt, quid familiarius, quam aſſertum illud, quod eiusmodi ægrotantes cacochymici ſanguine deſtituti ſint, & ſerum tantum modo vappidum ac impurum poſſideant; ſecundum vulgatum elogium **Der Patient habe kein Blut mehr, es ſey alles in Schleim und Waſſer verwandelt.** Sicut autem ineptis hiſce næniis multi per multos annos turpiter ſeducuntur: ita rationalis practici officium eſt, vt tanto conſtantius iuſto tramite hic incedat, & huius morbi tam originem quam ſuſtentationem per quantitatis imminutionem remoueuere adnitatur.

§. III.

Sanguine igitur ſuperfluo detracto, hoc commodi in ægros redundat, vt motus ſanguinis progreſſivus expeditius adminiſtrari queat, qui antea tardius ſucceſſit, quia vis motuum minor erat, quam vt molem humorum crebra circumagitatione ſuperare potuiſſet, quo vero alacrius circulus ſanguinis procedit, eo facilius ſperari poteſt vniuerſæ maſſæ ſpiſſioris reſolutio. Interea quam maxime hic monendum eſt & inculcandum, quod venæſectio nullibi fere plethoræ imminuendæ ſufficiat, quia pauciores illæ, quæ ſubtrahentur vnciæ, paucis diebus reſarciuntur. Quare efficaciora & quidem ex fonte diætetico deriuanda & ſubſtituenda

erunt

erunt remedia, quæ excedenti plethoræ obicem ponant; de quibus ſubſidiis mox dicemus.

§. IV.

Venæſectioni ſubiungenda eſt *reſolutio*, quæ alteram muci corrigendi indicationem format, & duplici ex fonte, videlicet *diætetico* & *pharmaceutico*, deriuanda eſt; Quod ad fontem *diæteticum* attinet, parcior cibus, potus largior, & motus corporis ſufficiens, plus ſane hic præſtant, quam optimorum medicamentorum farrago. Immo ſi dicendum quod res eſt, ſolus corporis motus, quando ſatis exercetur; hic ſufficit, & non opus eſt, commendare & iniungere largiorem potum, quonium omnes, qui labores perferunt, fiunt ſiticuloſi, & hinc perpetua fere bibendi cupiditate flagrant. Præterea in cibis ſumendis *tum* non facile error committitur: nam ventriculus a ſapiente natura ita conſtructus eſt, vt ipſius capacitas indigentiæ & conſumtioni laborioſorum apprime reſpondeat. **Die Natur hat den Topf nicht gröſſer gemacht, als es die Nothdurft erfodert.**

§. V.

Dolendum vero, quod talibus ſubiectis tam ægre perſuaderi poſſit motus corporis, ceu optimum reſoluens, omnibus pharmacis reſoluentibus merito ante ponendum, In hac enim re increduli deprehenduntur tam nobiles, quam litterati, partim ex præconcepta opinione, ab aliis hauſta, partim ex defectu cognitionis phyſiologicæ. *Conf.* M. GEORG. HENRIC. AYN *Diſſert. de mirabili corporis non aurabilis auratione*

§. *XV. XVI.* Vnde poſt multas tergiuerſationes, obiectiones, dubitationes ſæpe quidem motum ſuſcipiunt, ſed vbi laſſitudinem ſentiunt, & ob ſenſibilitatem neſcio quo tædio corripiuntur, nec miraculoſe intra paucos dies ſe reſtitutos vident, haſtam & clypeum, ſpem & animum, abiiciunt, conſilium acceptum damnant, vanumque ſolatium in *ſcrupuloſæ diætæ carnificina* & quibusuis ſtomachicis quæritant. Vnde profecto optandum eſſet, vt ad ſegnitiem & ignauiam ſedentariorum profligandam auctores illi, qui de *medicina gymnaſtica* ſcripſerunt, magis inclareſcerent, & in eiusmodi hominum manibus verſarentur. Sæpius quidem excuſi ſunt *Hieronymi Mercurialis ſex egregii libri de arte gymnaſtica*: ſed luxus, otium, & mores noſtrorum temporum noua editione indigerent.

§. VI.

A fonte diætetico ad *pharmaceuticum* nos conuertemus, & quid ſalutis ex illo haurire poſſint mucidi, breuiter perluſtrabimus. *Reſoluentia* audiunt illa remedia, quæ muco corrigendo opponimus, quæque in *quatuor* præcipue *claſſes* diuiduntur. Alia enim *diluendo*, alia *incidendo*, porro *fermentando* alia, alia denique *condiendo* muciditatem reſoluunt. Quod ad *diluentia* attinet, eximiæ vtilitatis ſunt *decocta* & *infuſa* temperate calida, ex herbis & radicibus adpropriatis præparata. Huc etiam pertinent *thermæ*, quæ ope caloris mucidas ſubſtantias intimius penetrant & a ſe inuicem diſtinent. Porro laudem ſuam hic tuentur *acidulæ*: harum enim & thermarum vſus ſicut ſancta quadum lege

cum corporis motu & animi quiete coniunctus eſt: ita diluens cum diluendo optime ſubagitatur, & mucidi humores ad vota reſoluuntur. Neque decantatum *lactis ſerum*, die Molcken-Cur, hic commendare dubitamus: præter enim effectum diluentem exſerit quoque blandam abſterſionem & alui ſolutionem. Ratione autem ſeparationis pinguium & caſeoſarum partium obſeruetur, vt prius, quam lac aceſcat, ſucco quodam acido, e. g. citreo, illa peragatur.

§. VII.

Hæc ſimplicior ſpiſſitudinem reſoluendi methodus, quæ humectantia ſimplicia, potiones temperatas, infuſa & decocta calida commendat, ſufficere omnino poſſet, quia maſſam ſanguinis craſſam diluendo attenuendo, & fluidiorem reddendo, omnibus aliis palmam præripit. Sed quia mucidorum multi, præcipue eruditi, in ſalutari hac ſimplicitate acquieſcere, recuſant; ad *alteram claſſem* reſoluentium progredimur & ex penu *pharnaceutico* depromimus remedia, quæ *incidendo* ſeu *penetrando* muciditatem reſoluunt. Huc pertinent primum *ſalina*, quæ particulis ſuis acribus mucum incidendo & dirimendo fluxiorem reddunt: Præ aliis laudantur ſalia media, e. g. arcanum duplicarum, nitrum antimoniatum, tartarus vitriolatus &c. Hæc enim effectum ſuum non ſolum in primas regiones, vt vulgo creditur, ſed re vera in maſſam quoque humorum exſerunt: Deinde conducunt *ſalino-ſulphurea* ſeu *tincturæ alcalinæ* e. g tinctura antimonii tartariſata, tinctura ſalis tartari, quæ in chronicis & ſic di-

ctis frigidis lymphæ deprauationibus egregie corrigunt. Poſtea commendantur *ſulphureo-reſinoſa*, quæ principiis ſuis ſubtilibus non tantum craſſos humores penetrant, ſed maiorem quoque ſauguinis commotionem efficiunt, & ſic reſolutionem duplici reſpectu præſtant. Dignum enim eſt, vt notetur, quod ipſa natura reſolutiones ſuas magis per *motum*, quam per *materias*, obtineat. Vnde artis quoque auxilium, eodem operandi modo concipiendum eſt. Quid enim pauciores guttulæ in cacochymico ſtatu efficerent, ſi materiali & Phyſico tantum contactu reſolutiones præſtarentur. Quòd adeo verum eſt, vt ipſorum diluentium licet largiter hauſtorum effectus impediatur, ſi motus ſubagitans non accedat, ſicut autem reſoluentium ſalino-ſulphureorum ingens numerus eſt: ita generatim tantum ſignificamus, quod radices & herbæ alexipharmacæ, diaphoretico-diureticæ, item varia ſemina, ligna & gummata ad hanc claſſem referenda ſint.

§. VIII.

Ad *tertiam* reſoluentium *claſſem* properamus, & ea remedia recenſemus, quæ *fermentando* mucidum ſtatum reddunt fluidiorem. Dantur huius effectus multa phœnomena in macrocoſmo, præcipue autem in rebus æconomicis. Quem enim facile fugit, quod liquores ſpiſſi & mucidi e. g. muſtum cereuiſia, per fermentationem reſoluantur, attenuentur & diaphani reddantur? Atque eumdem quoque effectum in microcoſmo exſpectare iure poſſumus. Quando anim *dulcia* v. g. ex manna, tamarindis, melle, paſſulis, & aliis præparata ſumun-

muntur: tum motus fermentativus materias mucido ſeroſas colliquat; & a reliquis partibus abſtergit. Hæc quoque docent, quod *diæta fermenteſcens*, ſi modum non excedat, adeo non ſit reformidanda, quam quidem a *ſyluianis* etiam num hodie fieri ſolet.

§. IX.

Quartam denique reſoluentium *claſſem*, quæ vltima eſt, perluſtramus, atque in ea talia remedia offendimus, quæ *condiendo* mucidum ſtatum corrigunt. Dicuntur illa *balſamica*. Sicut enim cacochymia mucida merito vt Status vappidus & quaſi exanimatus iudicatur: ita minime negamus, quod eiusmodi condimenta balſamica vappidam humorum maſſam corrigere, inſipidam ſapidam reddere, & ſic ex ignobili in nobiliorem ſtatum exaltare poſſit: ſed opus eſt, vt hic caute incedamus, & *temperatiora* tantum balſamica commendemus e. g. herb. baſilicæ, maioranæ, mari veri, meliſſæ, menthæ criſpæ, pulegii, rorismarini, ſcordii, ſerpilli, thymi, flor. lauendulæ ſpicæ, ſemina noſtratia e. g. aniſi, fœniculi, ſileris montani. Calidiora autem quando adhibentur & inſuper diæta aromatica, atque ſpirituoſa coniungitur, tantum abeſt, vt ſperatus effectus obtineatur, vt potius eximium damnum inferamus. Sicut enim hæc balſamica, æque ac ſulphureo-reſinoſa, de quibus claſſe ſecunda diximus, effectum ſuum magis per motus progreſſiui augmentum, quam per materialem & phyſicam ſui contactum præſtant: ita hoc facile fit nimium, vt calida balſamica ſanguinis orgaſmum, pathemata ſpaſtica & febriles commotiones efficiant.

§. X.

§. X.

Non libet iam methodum reſolutionis fuſius hic tradere; Hoc autem neceſſario monendum ducimus, ſolis reſoluentibus totum curationis negotium uon abſolui, ſed *euacuantia* quoque his eſſe interponenda ita vt ſub reſoluentium vſu, cuiuscunque tandem ex ſupra recenſitis indolis fuerint, non tantum laxantia, ſed etiam diaphoretico - diuretica interponantur. Nulla enim correcta materia cum reliquis humoribus in gratiam redire poteſt.

§. XI.

Hæc ſi ſub diæta conueniente & placido præcipue corporis motu aliquamdiu continuata fuerint, tum *tertiam* indicationem explere & per *tonicam roborationem* ſolidis partibus proſpicere conuenit. Hoc enim niſi obſeruetur, nouæ facile ſtagnationes & muci præcipue infarctus oriuntur atque priſtinum malum introducunt. Jure autem meritoque hic diſtinguimus inter *fortiorem* partium ſolidarum *conſtrictionem* & *leniorem* earum *roborationem*. Illa enim multis cautionibus circumſcripta eſt, & in paucioribus caſibus locum habet; hæc autem tutioris eſt vſus, & plerisque morbis addit colophonem.

§. XII.

Sed vti varia illorum genera ſunt, ita quoque natura variis modis per illorum vſum excitatur. Hæc enim *materiali concurſu* operantur & acribus ſuis atque penetrantibus particulis fibras nerueas ſtimulant: vnde natura officii ſui admonetur, vt tonum relaxatum reaſſumat. Huc pertinent remedia, quæ *neruina* audiunt

e. g.

e. g. rad. cyper. irid. Florent, calam. aromat. caryophyllat, coſt. galang. leuiſt. zingiber. herb. betonic. meliſſ. maioran. menth. criſp. puleg. ſerpill. origan. rorismar. chamædryos, chamæpitydis, it. flor. lauendul. ſpic. lilior. conuall. anthos, aurant. quæ omnia in forma vel *eſſentiæ* vel *infuſi* adhiberi ſolent. Ex compoſitis hodie vſitata ſunt ſalia volatilia cum tincturis alcalicis remixta, quo nomine egregii effectus eſt mixtura tonico-neruina STAHLII. Eodem concurſu materiali effectum roborantem præſtant *gemmata*, *ſuccinata*, *tenera martialia*, quæ partibus ſuis terreſtribus tenerioribus tonum ſtringunt & motus remiſſos excitant. Alia autem *virtualiter*, vt dicunt, magis operantur, & particulis iam ſuaveolentibus, iam graueolentibus, temperate balſamicis principium vitale exhilarando; motum tonicum excitent, qui quidem operandi modus plurimam partem nobis incognitus, experientia tamen ſatis confirmatus eſt.

§. XIII.

Hæc ex fonte pharmaceutico prolata ſufficiant. Verum enim vero vnicum, quod monendum, imo inculcandum eſt, adhuc reſtat. Videlicet *optima remedia methodice adhibita effectum ſuum vix ac ne vix quidem vltra aliquot menſes extendere.* Vnde qui plenam firmamque reſtitutionem deſiderat, efficacius remedium *anti mucidum* vt meditetur, neceſſe eſt. Atque hoc in diæta congruente, præcipue autem in vitæ laborioſæ electione, quærendum eſt: Et ſic res redit in circulum, quæque ſub initium huius capitis therapeutici ex fonte

diætetico deriuauimus, illa in fine repeti & de nouo, ceu maxime neceſſaria, commendari merentur. Profecto enim, qui gulæ & ignauiæ amantiores ſunt, quam moleſti laboris: illi conſtantis & vegetæ ſanitatis: gradum numquam attingent, ſed cum cacochymia mucida aliaque perpetuo dimicabunt. Ex contraria autem parte tam ratione quam experientia edocemur, quod illi, qui vitæ genus naturæ conforme eligunt, quosque non piget nec pudet ſerræ, ſecuris, ligonis & pabonis, emunctæ naris homines plerumque reperiantur, neque a mucidis neque ab aliis humorum impuritatibus facile onerentur.

F I N I S.

PRÆNO-

PRÆNOBILI AC ERVDITO

CANDIDATO

P. P. P.

PRAESES,

V*Appidam muci intemperiem*, honoratiſſime Candidate, *in diſſertatione Tua grauiter ad modum accuſas: vnde non ex* Eraſiſtrati *ſed* Herophili *ſchola egreſſus videris Hic enim græcanicæ medicinæ magnus olim, antiſtes in* humoribus *omne morborum vitium eſſe ſtatuebat, ideoque ad prauam, illorum indolem corrigendam* alterantia *remedia vbique fere commendabat. Ille autem totum de corruptis humoribus, doctrinam penitus fere euertendo plurimarum corporis adflictionum cauſſas in* plethoram *&* paremptoſin, *quam hodie* congeſtionem *vocares, coniiciebat, & per tenuem victum corporisque exercitationes quantitati magis imminuendæ, quam qualitati corrigendæ, operam nauabat; immo tantum aberat, vt muco mederi ſtuduiſſet, vt potius diætam, mucido ſtatui generando aptiſſimam, cucurbitas puta, cucumeres, melones, legumina & olera maximopere probaret. Verum enim vero*

qui argumenti Tui explicationem & tractationis nexum curatius perpendit: ad neutrum horum græciæ duumuirorum, qui turpi quondam æmulatione inter ſe pugnabant, Te ſectam pertinere, facile contendet. Licet enim qualitatis *morbos iure meritoque accuſes, atque illis corrigendis congrua medicamina opponas: ex fonte tamen plethorico hæc cacochymiæ vitia deriuare potiſſimum ſtudes, & vt illa exſtirpes funditus,* abundantiæ *magis ſubtractionem, quam* craſeos *correctionem iniungis. Sic media via, quæ vbique fere tutiſſima eſt, incedendo ſuum cuique tribuere æquum iudicas. Interea beneuolo Te animo interpretaturum eſſe confido, ſi hoc meſſis tempore, ſpicilegium quaſi inſtituendo, de mucidis illis ſubſtantiis, quas Tu adeo ignobiles pronuncias, bona fide adſeram, quod reliquos humores* nobilitate *quadam præcurrant. Tu quidem,* Candidate clariſſime, *potiorem ac principem meſſis partem abſoluiſti, & quæ ad vſum Tuum neceſſaria iudicaſti, accumulaſti; reliquiſti autem ſpicas, quarum collectionem iam mihi concedes. In hunc finem ad caput diſſertationis primum, tamquam ad* agrum phyſiologicum, *me conuertens ſpicilegium quoddam tentabo. Meſſuiſti in eo vſum illum peculiarem, quem mucus poſt ſui a laudabilibus humoribus ſecretionem paſſim exhibet; reſtat autem colligere, quam eximiam vtilitatem mucidæ illæ & ſe-*

gnio-

gniores partes reliquis nimium tenuibus adferunt, quam diu cum ſanguine adhuc coniunctæ ſunt. Videlicet hæ craſſiores ſubſtantiæ inuoluendo, irretiendo, coagulando, obuiſcando refrenaut quaſi & temperant reliquos humores ſulphureo - ſalino - volatiles, quo minus agilitate ſua noxios orgaſmos & vlteriores ſanguinis corruptiones producere poſſint. Quam inſignis autem & nobilis hic vſus ſit, contraria humorum conſtitutio in illis ſubiectis docet, in quibus temperamentum cholericum excedit: *in illis enim partes ſubtiliores, quia mucidis & craſſis non ſatis inuolutæ ſunt, inſignes motuum exceſſus pariunt; in moralibus quidem feſtinationes animi præcipites, in vitalibus autem commotiones humorum periculoſas, & ad quoslibet morbos acutos procliues. Itaque mucidæ partes ſulphureo - ſalinis debita proportione interpoſitæ optimam ſanguinis temperiem conſtituunt. Jam ex phyſiologico in* pathologicum agrum, *quem caput diſſertationis ſecundum adſignat, pedem promouendo in illo collectionem priore adhuc locupletiorem reperio. In phyſiologicis enim mobiles partes cum ſegnioribus pari paſſu ambulant, & mutuum ſibi officicium reciprocamque vtilitatem præbent: nempe ſicut ſegniores, vti modo dictum, volatilibus obicem ponunt, & a nimia mobilitate illas prohibent, ita volatiles viciſſim ſegnioribus proſunt, & excitando illas a nimia ſpiſſi-*

tudine ſegnitieque diſtinent. In pathologicis autem longe diſpar ratio occurrit. Segniores enim humores ſegnes tantum & quaſi frigidos, ideoque minus periculoſos morbos efficiunt: agiles autem febribus acutis, bilioſis, inflammationibus, putridis corruptionibus, ominoſis eruptionibus, & repentinam ſæpe mortem inferentibus, anſam præbere ſolent. Tandem tertium diſſertationis caput ad agrum *me ducit* therapeuticum, *vbi ſpicas non ſolitarie diſperſas, ſed in manipulos iam collectas offendo. Cum enim morbos curare nil aliud ſit, quam cauſſas eorum remouere, & ex rationibus modo indicatis conſtet, quod mucidorum morborum cauſſæ ſint benignæ & frigidæ quaſi indolis: tum hiſce certe edocemur, ægritudines, ex mucido ſtatu propullulantes, quam diu ſolæ & ſibi relictæ ſunt, omnium eſſe mitiſſimas, ideoquæ præ aliis per congrua remedia facile auferendus. Sic vides,* Candidate nobiliſſime, *quod* mucus, *quem Tu* ignobilem, *& iure quidem prædicas, certo reſpectu & ſana interpretatione ſingularem laudem &* nobilitatem *promereatur, ideoque* nobilis *reliquorum humorum* hoſpes *poſſit adpellari, Ceterum de medicinæ fundamentis bene a Te iactis teſtantur collegii medici aſſeſſores, qui poſt conſueta examina Doctoris præmio Te dignum declararunt. De exercitio autem practico in re tam medica quam chirurgica, pauperes huius ciuitatis*

præci-

præcipue loquuntur: horum enim ægrotos ſedulo viſitaſti, vlcera eorum ſine tædio abſterſiſti, & vulnera lubens ſanaſti. Deus porro bene Tibi dicat, & officiis Tuis medicis vlteriorem addat felicitatem. Vale!

Dabam e muſeo die III. Non. Sept.
MDCCXXXIV.

VIRO
NOBILI AC ERVDITO
CLAMERO HERMANNO HOFFBAVER
AD SVMMOS IN ARTE MEDICA HONORES CONTENDENTI
S. D.
GEORGIVS CHRISTIANVS MATERNVS
DOCTOR MEDICVS.

D*Iu hanc, quam hodie ſum adeptus, exoptaui occaſionem, de reportatis nimirum in arte medica honoribus, iisque ſummis,* TIBI *in vtraque medicina exercitatiſſimo, & variis curationum ſpeciminibus claro ex animo congratulandi. E-*

legi-

legiſti ſane illud ſtudiorum genus, quocum aliud comparari poſſit pæne nullum: deinde ea innutritus es artis theoria, quæ, dummodo reliqua conſpirent, feliciſſimam pollicitatur praxin. Verum enim vero, felicior illa ac magis expedita foret, ſi vel hypochondriacorum cohors, qui muco ſuo multum negotii faceſſunt, abeſſet penitus. Hoc namque hominum genus tot conſilia expoſcit, tot artificia eludit ac medici patientiam tam incredibili modo exercet, vt ſi quis vel hanc ob cauſſam diuinam artem excolere detrectet, vitio ipſi vertendum haud ſit. Infelix iſta turba tot ferme morbis teneri ſibi videtur, quot membris corpus humanum inſtructum eſt. Multa *ſunt, verum eſt, quibus miſere diuexantur*, plura *autem* imaginantur ſibi, *morbidæ ſuæ phantaſiæ, protrudendis eiusmodi monſtris aptiſſimæ, indulgentes nimium. Taceo iam tortores illorum perpetuos: cephalalgiam per intervalla, tinnitum aurium, fabros incudem tundentes mentientem, copioſum muci prouentum, anguſtias pectoris, tuſſitationes, bradypepſiam, ructus, flatus, obſtructiones alui, dolores circa hypochondria, ſomnum interruptum, appetitum vagum & poſtratum, grauitatem artuum, phantaſiæ læſionem, inſomnia terribilia aliaque non pauca, quibus aliquos adſici videmus idio pathice: hoc ſolum loquor, medicum non dum exiſtere, etiamſi ad mentem* PETRI CASTELLI RO-

MA-

MANI, (*qui* de optimo medico *diſtincte commentatus eſt*) *formatus eſſet, qui* illis omnibus, *de quibus queruntur,* curandis, *& quibus artificem onerant,* ferendis *par ſit. Dantur, qui ſe malo hypochondriaco obnoxios ſtrenue pernegent: ſæpe phthiſin, quam ſibi fingunt, à medico ſublatam volunt: ſcorbutum clamant & quam ſæpiſſime in ventriculum debacchantur, emetica, cathartica, carminatiua poſtulantes, inſontem adcuſant, traducunt, condemnant. Gens querula, rimax, ſuſpicax, incredula, contumax, immorigera.* Quotidie *patiuntur noua, ſi diis deabusque placet. Hodie in aliqua corporis parte pungit, premit, lancinat; poſcunt remedium: obtemperat medicus: quid efficit? nihil. Cras alibi viciſſim trahit, pulſat, rodit, vrit: flagitant opem: fertur: quid inde? poſtero die de nouo membrum calet, friget, torpet. Deficit conſilium; vnde vel per thermas aut acidulas, vel per feſtiua miracula reſtitutionem ſperant, atque per pyxides & ciſtas, durch geſundheits büchſen vnd geſundheits kaſten, per halitus & vapores ex illis ſpirantes curari volunt. Habui, qui appetitum reſtitutum deſiderauerunt, cum alii bulimo ſe teneri faſſi ſint. Quidam huius ſocietatis, libenter in ſolitudine agunt, & nil niſi mœrent, timent, mortem loquuntur, vitam damnant; at ſanitatem exoptant alii. Aliqui in conuiciandis medicis, ac*

F *vili-*

vilipendenda medicina, tamquam inſufficiente, inermi, incerta, multum occupantur & omne pæne tempus terunt, aut PLATONIS rempublicam ſibi erigendam ſumunt: vt ſexcentis aliis, quibus & ſtomachus & riſus moueri poſſet, ſuperſedeam. His ſanguinis ventilationes placent; illis ægerrime perſuadentur; & quod mireris, ſunt, qui illas admittant, ſed nihilo minus ceu mali originem accuſent, acerbe inuecti in medicos huius ſæculi ad theſaurum vitæ profundendum tam alacres. Conf. CEL. JO. JVNCKERI in Academia Halenſi Profeſſoris regii curioſam diſſert. de motuum augmento poſt hæmorrhagias tam naturales quam artificiales ſæpius obſeruando Cap. I. §. III. *Interdum obſeruantur admodum hilares, faceti, effuſi, diſſoluti; paulo poſt vero, in latebras ſe proripiunt & hominum celebritati ſe ſubducunt. Non pauci ad mercurii in barometro motus ſua quæque dimetiuntur: luminis radios prohibent; phaſes lunæ metuunt; eclipſes horrent; ventum timent; pluuias verentur; nubeculas obſeruant ac lotii aſſidue ſcrutantur colores. Mox petroſelini faſtidiunt radiculas, quas poſt moram iterum ſapere aiunt: mox elixos gallinarum pullos auerſantur: aroma fugiunt; de aſſa, de lactuca, de acrodryis, de oleribus ſcrupuloſiſſime diſputant: mox dulcia abominantur: acida reformidant, & quod panis, quod cereuiſiæ, quod aquæ,*

quod

quod vini genus eligendum? nùm calide, tepide, frigide, an ſub prandio vel poſt illud, & quoties bibendum ſit? anxie perquirunt, & tot ſibi fingunt dubia, quot guſtus obiecta inueniunt. Atque hinc fit ſæpius, vt alimentis ad famem & ſitim compeſcendam a creatore ſuppeditatis frui non audeant, & reuera tales ſe ſiſtant quales, PLAVTVS dari negauit, *vbi inquit*

Nec quisquam eſt tam ingenio duro, nec tam firmo pectore
Quin vbi quidquam occaſionis ſit, ſibi faciat bene. Aſinar.

Et quid de optimis horum dicam? qui corpus motu exercere illumque medicinæ loco habere pollicentur? infelices iſti, quod loquuntur, numquam præſtant; immemores illius effati, quod CLAVD. GALENVS de bonitate vitioque ſuccorum, Cap. III. *protulit:* vt enim nulla maior peſtis bonæ valetudinis eſt, quam ſi corpus ex toto in quiete habeatur: ita in moderato eius motu ſumma ſalus conſiſtit. *Et HIPPOCRATES* de victus ratione lib. I. Sect. IV. fol. m. 7. qui comedit, niſi etiam laboribus vtatur, ſanus eſſe non poteſt. *Primo enim ambigunt de modo, & an equo aut curru vehi, an vero ambulando, capiti innitendo, pedibus verſus cælum conuerſis, (vti quidam litteratus hic loci ſolebat) venando, ſerram trahendo, mandata exſequi debeant, diu hærent. Deinde num ieiuno id agendum ſit ventriculo, vel ſumta prius ientaculi portione? attente rimantur. Tandem ſcire auent, quibus*

hebdomadis diebus corpus exercendum ſit? quo diei tempore? quo in loco? qua præciſe hora? quamdiu? Sed vtinam his in auribus ſemper reſonaret ſaluberrimum COR. *CELSI monitum, quod* libro I. cap. I. *ad infringendam quamlibet ſcrupuloſitatem omnibus ſuppedidat:* Sanus homo, qui & bene valet & ſuæ ſpontis eſt, nullis obligare ſe legibus debet; ac neque medico, neque iatrolipta egere. Hunc oportet varium habere vitæ genus: modo ruri eſſe, modo in vrbe, ſæpiusque in agro: nauigare, venari, quieſcere interdum, ſed frequenter ſe exercere. Siquidem ignauia corpus hebetat, labor firmat; illa maturam ſenectutem, hic longam adoleſcentiam reddit. Prodeſt etiam interdum balneo, interdum aquis frigidis vti, modo vngi, modo id ipſum negligere: nullum cibi genus fugere, quo populus vtatur. interdum in conuictu eſſe interdum ab eo ſe retrahere: modo plus iuſto, modo non amplius aſſumere: bis die potius, quam ſemel cibum capere, & ſemper quam plurimum, dummodo hunc concoquat. *Exciperent forſitan hypochondriaci hoc CELSI conſilium ad ſe non pertinere, cum* ſanis *datum ſit, ſed ſani fieri poſſunt,* ſi frequenter corpus exercendo *ſpiſſitudinem humorum corrigere & ad ſtatum ſanum & naturalem peruenire non detrectent. Sunt porro, qui medicorum librorum lectioni ſtudioſe vacare ſolent; & hos ego* in

depo-

depoſitis *habeo: hi quippe remediorum optionem faciunt ipſi: ſoli ſapiunt: medicos informant, & quod peſſimum eſt, grauiſſimo quouis morbo, cuius legerunt hiſtoriam, ii idem ſe adfectos credunt. Hinc multi apoplexiam ſibi praeſagiunt; alii phthiſin conſummatam ſentire aſſerunt, & ego plures noui, qui lue gallica ſe infectos, & ſibi & aliis perſuadere annisi ſunt: alius vero feſtiua ſociorum perſuaſione inductus, phrenitide in pollice pedis ſiniſtri ſe laborare, tantum non iurauit. Illos iam non attingo, qui aliquo nobiliorum viſcerum ſe deſtitutos credunt, aut qui animalculorum ſtridentium, mintrientium, murmurantium, tetrinnientium, crocitantium greges in inteſtinis ſuis ſtabulantes habere contendunt, aut qui ſe hordei grana, aut ollas teſtaceas eſſe cauſſantur, vti GALENVS* lib. III. de loc. aff. cap. 7. fol. m. 18. *obſeruauit. Hoc ſolum additurus, quod iſtud aegrorum genus praxin medicam tot iam ſtipatam incommodis, longe adhuc reddat difficiliorem atque moleſtiorem. TIBI autem, vir doctiſſime, cum in hypochondriacorum curatione ita ſe res habeat, ſincerae commiſerationis affectum, & patientiae multum, in omni vero praxi DEI benedictionem ex animo apprecor. Vale. Dab. Halae d. XII. Septembr.*

cIↄIↄccxxxiiii.

PRovocat iſta meam felix ad carmina mentem
Lux, ABIENS FAVTOR! terve quaterve TIBI.
Lux ea nimirum, ſpecimen qua non leve profers
Doctrinæ egregiæ, fertilis ac ſolidæ.
Ille dies, ſummos qui confert artis honores;
Tempora quo cingit laurea AMICE! TVA.
Sollicita ſemper tractabas ſtudia mente,
Per dies & noctes ſedulus ac vigilans.
Dupliciter nunc quæ meruiſti præmia portas,
Namque probant, laudant, quid valeas miſeri.
Ergo nihil reſtat, niſi tantis plaudere rebus,
Et ſic lætitiæ prodere ſigna ſuæ.
Annuat ipſe DEVS cœptis, eademque ſecundet!
Vt fluat ex voto quid facis atque geris.
CANDIDE AMICE! bonis quæ dantur, & vtere; verbo:
Apprecor ex animo proſpera quæque TIBI!
Tandem quod ſupereſt ego VIR CLARISSIME! memet
Commendo quovis tempore velle TVO.

Clariſſimo D. Doctorando, Amico ſuaviſſimo hiſce voluit applaudere

C. E. THILO, M. C.

Dat

DAt Galenus opes, dat Juſtinianus honores,
Sic vox inter nos quotidiana ſonat.
Non modo dat Galenus opes, ſed & addit honores
Hoc ipſo facto, Fautor amande, doces.
Quæ dudum meruiſti, ea tandem præmia lætus
Doctoris ſummo mactus honore, capis
En tibi nunc titulus confertur plenus honoris,
Dum Doctoratus nomina clara refers
Succedent & opes ſucceſſu temporis almæ.
Dum fructus capies uberiore manu
Jam Phœbus ſertum capiti, jam præbet honores,
Æternum vt medica nomen ab arte feras
Gratulor, ac lætor, ſint hæc ſolemnia feſta
Subſidio patriæ, tum tibi, tumque Tuis!

Pauca hæc in debitæ obſeruantiæ pignus
ac honeſte conuerſationis adiicere
voluit

C. A. L.

Dein

Dein unverdroßner Fleiß erlangt ietzt ſeinen Lohn,
So kan der Tugend Glantz auch wieder Neid und Zeiten
Mit unbeſiegter Macht vor ihre Kinder ſtreiten,
Diß zeigt Dein Beyſpiel an, gelehrter Muſen-Sohn.

Ein mehrers ſchreib ich nicht. Wer weiß nicht Dein Studieren,
Der beſten Lehrer Zahl hat Dich bewährt gemacht
Und durch der Lehren Krafft zu einer Würde bracht,
Womit Dich Halle wird in wenig Tagen zieren.

Nun lebe recht vergnügt! Des Höchſten Allmachts-Hand
Begleite Deinen Fuß in das erwünſchte Land,
Und laß, wenn Bielefeld Dich freundlich aufgenommen,
Dein practiſch Glück und Ehr zum höchſten Gipfel kommen.

So wolte dem Herrn Doctorando,
ſeinen Hochgeehrten Freund,
ſchuldigſt gratuliren

Joh. Conſt. Lentz,
M. St.